

ВСТУП ДО ІСТОРІОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРЕКЛАДНОЇ ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Здражко А. Є. Історіографічний огляд українських видань перекладної дитячої літератури від кінця ХІХ ст. до початку ХХІ ст. : монографія / А. Є. Здражко. – Херсон : Вишемирський В. С., 2013. – 227 с.

Тримаємо в руках цікавий причинок до історії українського перекладу – огляд книжкових перекладів з дитячої літератури 1876–2013 років. Пропоноване видання містить дві частини – історіографічний опис видань та бібліографію вказаного періоду. Історіографічний огляд можна вважати окремим жанром історичного перекладознавства. Він стоїть між бібліографією та осмисленою історичною схемою, яка проектується на загальнішу історичну схему суспільного розвитку.

Історіографічна частина складається зі вступу, п'ятьох розділів і висновків. Тут подано визначення термінів та критерії упорядкування матеріалу. Зокрема, головне завдання вступу – підвести читача до власної концепції “дитячої літератури”. Авторка подає перегляд основних підходів до цього жанру літератури (хотілося б тут бачити також більше українських дослідників), що дозволяє їй сформулювати власне бачення теми.

Висновком такого перегляду стало власне визначення дитячої літератури, запропоновано Авторкою: “комплекс художніх творів різних жанрів, який відрізняється особливим стилем та образною мовою; головною ознакою дитячої літератури є її реципієнт – дитина, а головною функцією – розважальна, яка уможливило виконання інших функцій: виховної, освітньої, естетичної, моральної, етичної” (с. 12). На нашу думку, таке визначення охоплює “професійну” дитячу літературу, яку початково створювали для дітей. А що ж робити із творами, які писали для дорослих, однак згодом вони опинилися в програмі для дітей? Чи можна твори, скажімо, В. Скотта, Ч. Дікенса, Е.-Л. Войнич вважати дитячими? А що ж робити із “Мандрями Гулівера” Дж. Свіфта, які доводиться адаптувати для дітей? Можливо, варто було запропонувати трохи ширше визначення, яке містило б і ці моменти. З іншого боку, “особливий стиль та образна мова” характерні для будь-якого доброго твору красного письменства.

Перший розділ присвячено перекладній літературі кінця ХІХ сторіччя (до 1905). Коротко висвітлено перепони для розвитку української літератури, охарактеризовано внесок Наукового товариства ім. Шевченка до друкування перекладів, оскільки майже всі описані переклади того часу виходили в друкарні НТШ. Ключове місце тогочасного перекладного процесу відведено Ч. Діккенсу (4 переклади за 1880–1891 рр). Читачам буде цікаво дізнатися про переклади Агатангела Кримського та Івана Петрушевича. Останній згодом був секретарем дипломатичної місії Західньо-Української Народньої Республіки в Лондоні (1920–1923), де намагався запровадити курс україністики в одному з британських університетів, а також опублікував роман *The Flying Submarine* (під псевд. E. Van Pedroe-Savidge). Після переїзду до Канади (1923) і до США (1924) писав кіносценарії для Голлівуда, а згодом працював у бібліотеці в м. Пасадена (Каліфорнія); 1945 р. був членом делегації українців Канади і США на Конференції Об'єднаних Націй в Сан-Франциско. Про це варто було написати, адже про А. Кримського доступно більше інформації, ніж про І. Петрушевича.

Належить сказати добре слово про засновника української діалектології – Костянтина Михальчука, адже з тексту розділу (с. 13–14) може скластися уявлення, що він поділяв українофобські погляди. Причиною такого уявлення є невірне цитування його праці “Что такое малорусская (южнорусская) рѣчь?”, де пропущено фразу “на їхню думку”, а, отже, К. Михальчук (як видно далі із цієї 60-сторінкової статті) не заперечував самостійність української мови, а навпаки доводив її. До речі, опубліковано її було в журналі “Кієвская старина” (1899. – № 8. – С. 135–195), на що було б краще вказати, а не посилатися на відбитку.

У другому розділі представлено історію перекладів 1900–1916 рр. У центрі уваги – дореволюційні видання: дещо незграбне поняття, адже події відбуваються між двома революціями – 1905 (Перша російська революція) і 1917 (Лютнева революція). Перед нами – галерея постатей (Іван Петришин, Марія та Настя Грінченки, Юліян Панькевич, Юрій Сірій, Наталія Романович-Ткаченко, Юрій Будяк) і видавництв (Друкарня Наукового товариства ім. Шевченка, Видавництво Руського товариства педагогічного у Львові, Український учитель, Лан). У дослідженні окремих постатей Авторка є справжньою першопрохідницею, збираючи крихти відомостей із – на жаль! – неназваних джерел.

Третій розділ можна вважати внеском до відзначення прийдешнього ювілею заснування Української Народної Республіки, й у ньому справедливо об’єднано здобутки УНР і Розстріляного Відродження. Авторка максимально намагалася відобразити різноманіття постатей, видавництв і міст, які докладалися через книгу до національного відродження. Читач осягає велику мапу України, з різних куточків якої збирали твори у вінок української перекладної літератури. Окремі пасажі перевантажені переліками авторів, перекладачів, творів, однак не варто робити такий закид дослідниці, адже вона намагалася подати весь огром перекладного ужинку того часу. Нагадується стиль історії перекладу М. Москаленка, де кожна згадка – це відкриття несправедливо забутого, проте так вагомого імені чи події.

У четвертому розділі висвітлено найдовший період 1930–1990 рр. Імовірно, його все-таки варто було розділити на кілька окремих підперіодів, щоб розмежувати криваві тридцять, війну й повоєння, відлигу, застій. Адже на долі перекладачів по-різному впливав суспільно-політичний лад: між кривавими розправами над Веронікою Черняхівською та Миколою Івановим і позірно стабільним існуванням Леоніда Солонька та Олександра Тереха – прірва, а це мало позначитися і на текстах перекладів: у прихованих аллюзіях і семантичних обертонах. Авторці довелося б шукати розлогіших форм викладу, щоб належно впорядкувати всю зібрану інформацію. Сподіваємося, що з часом вона це зробить, а тим часом потрібно зробити застереження щодо однієї містифікації на сторінках 68–69: українсько-американському художнику світової слави Михайлові Дмитренкові (9 листопада 1908 р., Лохвиця Полтавської області – 1997, Детройт, США) приписано переклади Миколи Дмитренка (26 грудня 1927, Харків –).

Найближчий нам – п’ятий розділ: час Української Незалежності, коли повертаються незаслужено забуті тексти і приходять нові імена. За розрахунками Авторки (с. 99), саме на цей період припадає найбільше назв перекладної дитячої літератури (звісно, не з погляду накладів). Як можна судити із книги, багато письменників поважного віку почали перекладати дитячу літературу саме у цей час, а саме: Андрій Євса (1927 р. н.), Борис Комар (1927 р. н.), Дмитро Грицок (1927 р. н.). Дослідниця підготувала таблицю відсоткової динаміки перекладної літератури. Так, за часи Незалежності опубліковано 41,81% перекладної дитячої літератури, якщо врахувати період від 1880 р. до 2011 р.

Дуже цінними є бібліографічні додатки, які вже виходили окремим виданням (Українські видання перекладної дитячої літератури від 1900 до 2011 рр. : [бібліогр. покажч.] / укладач А. Є. Здражко. – Херсон, 2012), і про яке вже доводилося писати (Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 6. – С. 45).

Таким є короткий огляд книги, яка докладається до усвідомлення системи розвитку української перекладної літератури. Звісно, жодна книга не виходить без недоліків. Головно заввагу можна зголосити, що матеріал книги – виключно (?) англомовні оригінали. Тому виникає питання: чи перекладали дитячі твори з французької, німецької, польської, російської?.. Окремі є зауваження мовного характеру: термін “форенізацію” (с. 16) варто було б замінити на “очуження”, а українську фонетику застосовувати пильніше при передачі іноземних імен (Хант – Гант (с. 9), Войніч – Войнич (с. 50)). Такі недоліки незначні, і на фоні гарної книги дуже вже помітні.

Головна відмінність між історіографією та бібліографією в розумінні Авторки полягає в тому, що історіографічний огляд не такий сухий у викладі, проте вибірковий з погляду матеріалу. Монографія стане корисною насамперед молодим дослідникам, її можна використовувати як посібник для студентів. Бажаємо Авторці нових звершень, а українським дослідникам – подібних праць з інших галузей української перекладної літератури.

Тарас Шмігер